

VYŠEHRAĐ

Antoine de Saint-Exupéry

CITADELA

*Cenu má pouze cesta.
Pouze ona trvá...*

ANTOINE
DE SAINT-EXUPÉRY
CITADELA

Antoine de Saint-Exupéry

CITADELA

VYŠEHRA D

Z francouzského originálu Citadelle,
vydaného nakladatelstvím Gallimard,
přeložila Věra Dvořáková
Doslov napsala dr. Jiřina Kultová
Obálku navrhl Vladimír Verner
Odpovědný redaktor Filip Outrata
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2017 jako svou 1607. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle pátého úplného vydání v tištěné podobě)
Doporučená cena E-knihy 240 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

Translation © Věra Dvořáková, 2017

ISBN 978-80-7429-883-7

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

BYL JSEM AŽ PŘÍLIŠ ČASTO svědkem, jak se dal soucit nepravou cestou. Ale my, kdo vládneme lidem, jsme se naučili zpytovat jejich srdce a věnovat pozornost jen tomu, co si ji opravdu zaslouží. Odmítám cítit lítost nad okázalými bolestmi, jež trápí srdce žen, a stejně tak nad umírajícími, a stejně tak nad mrtvými. A vím proč.

V jedné době mého mládí ve mně probouzeli soucit žebráci a jejich vředy. Najímal jsem pro ně ranhojiče a nakupoval balzámy. Karavany mi přivázely z jednoho ostrova zlaté masti, po nichž kůže znovu přirůstá k masu. To všechno až do dne, kdy jsem pochopil, že si na svém zápachu zakládají jako na vzácném přepychu, kdy jsem je přistihl, jak se škrabou a pomazávají lejnem, jako by hnojili zemi, aby z ní vydobyli purpurový květ. Chlubili se jeden druhému svou hnilobou, byli pyšní na almužny, které dostali, neboť ten, kdo vydělal nejvíc, připadal sám sobě jako velekněz vystavující tu nejkrásnější modlu. Pokud svolili poradit se s mým lékařem, pak jen v naději, že ho ohromí morovým zápachem a velikostí svého vředu. Mávali svými pahýly, aby si vydobyli místo na světě. A přijímali léčbu jako poctu, polichoceně si nechávali čistit a omývat údy, ale sotvaže nemoc zmizela, připadali si náhle bezvýznamní a jaksi zbyteční, neboť už svým tělem nic neživil. A první jejich starostí bylo vzkřísit znovu vřed, který z nich žil. A vyšňoření opět nemocí, vítězoslavní a marniví, vraceli se s miskou v ruce zpátky na cestu karavan, aby tu ve jménu svého nečistého boha vydírali pocestné.

Byla i doba, kdy jsem měl soucit s mrtvými. Domníval jsem se, že člověk, kterého obětuji v poušti, upadá v beznadějnou samotu. Neměl jsem ještě potuchy, že není samoty pro toho, kdo umírá. V té době jsem ještě neznal jejich odevzdanost. Potom jsem však zažil, jak sobec nebo lakomec, kdykoli ochotný křičet, že ho okrádají, v poslední hodině žádal, aby se kolem něho shromáždili

jeho blízcí, a s pohrdavou rovností jim rozděloval majetek jako bezcenné hračky dětem. Nebo jak raněný ve chvíli, kdy byl skutečně zlomen, odmítl jakoukoli pomocnou ruku, protože by to mohlo být pro jeho druhy nebezpečné, ačkoli jindy by ve zcela nepatrném ohrožení malomyslně křičel o pomoc. Podobné sebezapření obdivujeme. Já však i tady našel jen skrytou známku pohrdání. Víím, že se člověk dokáže podělit o polní láhev, třebaže sám už usychá v slunci, anebo o kůrku chleba v nejhorším hladu. Hlavně však proto, že už je nepotřebuje, a tak s královskou lhostejností nechává kost ohryzat druhému.

Zažil jsem, jak ženy oplakávaly padlé bojovníky. Ale to jsme je oklamali my sami! Víš přece, s jakou slávou a hlukem se navracejí ti, kdo přežili, jak vykřikují o svých úspěších a jako důkaz nebezpečí, které podstoupili, přinášejí smrt těch druhých, smrt, které říkají strašlivá, protože mohla potkat je. I mně se v mládí líbilo nést kolem čela tuhle aureolu sečných ran, jež utržili druží. Vracel jsem se a oháněl mrtvými kamarády a jejich strašnou beznadějí. Avšak koho si vybrala smrt, kdo už jen zvrací krev nebo si přidržuje vnitřnosti, ten jediný odhaluje pravdu – že totiž hrůza ze smrti neexistuje. Vlastní tělo mu náhle připadá jako zbytečný nástroj, který dosloužil a on ho odhazuje. Zničené tělo, které se ukazuje ve svém opotřebení. A když to tělo žízní, pro umírajícího už je to jen žízeň, již bude dobré se zbavit. A zbytečné je všechno, co mu kdy patřilo, co zdobilo, živilo, oslavovalo to zpola cizí tělo, z něhož je už jen jakési domovní příslušenství, něco jako osel přivázaný ke kůlu.

V tu chvíli nastává agónie, a to už se vědomí jen kolébá, jak je střídavě vyprazdňuje a zase naplňuje vlny paměti. Odcházejí a přicházejí jako odliv a příliv a odnášejí a zase přinášejí veškerou zásobu obrazů, ulity vzpomínek, mušle znějící veškerými kdy zaslechnutelnými hlasy. Zvednou se, zalijí poznovu srdeční řasy a všechny city zase ožijí. Ale obratník už chystá rozhodující odliv, srdce se vyprázdní a vlny i se všemi svými zásobami se navrátí v Boha.

Ano, viděl jsem, jak lidé před smrtí utíkali, už předem zděšení tím setkáním. Avšak neklamte se, nikdy jsem neviděl, že by propadl hrůze ten, kdo umírá.

Proč bych je tedy měl litovat? Proč bych měl mařit čas a plakat nad jejich dokonáním? Poznal jsem až příliš dobře, co je to dokonalost mrtvých. Nemohlo být nic křehčího než smrt oné zajatkyňe,

kteřou mi dali pro potěšení, když mi bylo šestnáct; umírala, už když ji přinášeli, měla tak krátký dech a v pokrývkách dusila kašel jako uštvaná gazela, už přemožená, ale dosud nic netušící, protože se ráda usmívala. Ale ten úsměv byl jako vítr na řece, stopa snu, brázda labutě, a den ze dne byl čistší, vzácnější, prchavější, až z něho zbyla jen prostá, přecházející linka po labuti, která odlétla.

Stejně i smrt mého otce. Mého otce, který dosáhl naplnění a proměnil se v kámen. Říká se, že prý vrahovi zbělely vlasy, když jeho dýka, místo aby to pomíjivé tělo zbavila obsahu, je naplnila takovou vznešeností. Za svítání vraha našli, jak ukrytý v královské komnatě, lapený do léčky ticha, které sám způsobil, tváří v tvář své oběti, nýbrž mohutné žule sarkofágu, sražený pouhou nehybností mrtvého, pokorně leží na tváři.

Tak se můj otec skrze královraždu ocitl rázem na věčnosti a s jeho posledním zaškytnutím uvázl na tři dny dech všem. A jazyky se nerozvázaly a s ramen nepadla tíha, dokud jsme ho neuložili do země. A třebaže nikdy nevládl, nýbrž tvrdě doléhal a vrýval svou stopu, ve chvíli, kdy jsme ho spouštěli na skřípějících provazech do jámy, připadal nám tak plný významů, že se nám zdálo, jako bychom ani nepohrřbívali mrtvolu, ale ukládali sklizeň do stodoly. Byl na těch provazech těžký jako první dlaždice chrámu. A my ho nepohrřbili, ale zabudovali do země, konečně proměněné ho v to, čím je: v základ.

To on mě poučil o smrti a přinutil mě ještě v mládí hledět jí zpříma do tváře, protože on nikdy neklopil oči. Můj otec byl z krve orlů.

Bylo to v onom prokletém roce, kterému se pak říkalo „sluneční hody“, protože slunce v tom roce rozšířilo poušť. Žhnulo na písek mezi hromadami kostí, na suchá křoviska, průsvitnou kůži mrtvých ještěrek, na trávu pro velbloudy, změněnou v žíně. To slunce, pod kterým vyrůstají stvoły květin, pohltilo, co samo stvořilo, a trůnilo nad těmi rozestými mrtvolami jako dítě mezi hračkami, jež rozbilo.

Vysálo dokonce i podzemní zásoby a vypilo vodu ze studní, i tak už vzácných. Vysálo dokonce i zlatou barvu písku, až natolik zbělel a ztratil obsah, že jsme tu končinu nazvali Zrcadlo. Protože ani zrcadlo nic neobsahuje a obrazy, jimiž se naplní, jsou bez váhy i trvalosti. Protože jako solné jezero, i zrcadlo někdy spaluje oči.

Když někdy zbloudí velbloudáři a chytí se do téhle léčky, jež nikdy nevrátí, co jednou má, zprvu to nepoznají, protože není ničím nápadná, a vlekou tudy svůj vlastní přízrak jako stín v slunci. Myslí, že jdou, a zatím už jsou přilepeni k té světelné pasti, myslí, že žijí, a zatím už je pohltila věčnost. Pobízejí svou karavanu kupředu, tam, kde už žádné úsilí nezmůže neživou dálku. Jdou k studni, která neexistuje, těší se svěžím soumrakem, a zatím je to už jen zbytečný odklad. Možná si, ach, ti bláhoví, naříkají na délku nocí, a noci nad nimi už brzy poplynou jako mžikání víček. Hrdelními hlasy si spílají pro různé drobné nespravedlnosti a nevědí, že spravedlnost je už nad nimi vykonána.

Zdá se ti, že tu vidíš spěchající karavanu? Jen počkej dvacet století a potom se přijď podívat!

Přízraky pohlcené zrcadlem, propadlé v čas a změněné v písek, tak jsem je našel já, když mě vzal tehdy otec na koně a vyjeli jsme, abych se poučil o smrti.

„Zde byla studna,“ řekl.

Na dně jednoho z těch svislých komínů, tak hlubokých, že se v nich zračí jen jediná hvězda, bylo ztvrdlé i bláto a zajatá hvězda tu zhasla. A jedna jediná zmizelá hvězda dokáže zničit putující karavanu stejně spolehlivě jako nepřátelská léčka.

Marně se muži i zvířata namačkali okolo těsného ústí jako okolo přervané pupeční šňůry, aby vydobyli z břicha země vodu pro svou krev. Spustili až na samé dno propasti nejspolehlivější dělníky, ti však nadarmo ryli ve ztvrdlé kůře. Jako zaživa přibodnutý hmyz, který ve smrtelném třesu roztrousil okolo sebe hedvábí, pel a zlato svých křídel, karavana, přibíť k zemi jedinou prázdnou studnou, začínala už bělet v nehybnosti rozbitých spřežení, vysypaných vaků, diamantů rozházených jako smetí a těžkých zlatých prutů napůl už zavátých pískem.

Jak jsem tak na ně hleděl, otec hovořil:

„Představ si svatební hostinu, když hosté i milenci odejdou. Za svítání vyvstane nepořádek, který tu zanechali. Rozbité džbány, převržené stoly, vyhaslý oheň, na všem je ustrnulý otisk zmatku. Ale z těch známek,“ řekl, „se o lásce nic nedozvíš.“

Když bude nevzdělanec převracet v rukou korán a potěžkávat

ho, prohlížet kresbu písmen a zlato iluminací, nikdy tím nezachytí podstatné. Protože podstatným tu není nicotný předmět, nýbrž božská moudrost. Tak jako není na svíci podstatný vosk, který zanechává stopu, nýbrž světlo.“ Protože jsem se však roztrásl při pohledu na ty zbytky božího hodování na širé, pusté rovině, podobné dávným obětním stolům, otec dodal:

„To, co má význam, nelze v popelu vidět. Už se nad těmi mrtvolami nezdržuj. Není tady nic jiného, než povozy navěky uvízlé v blátě, protože neměly vůdce.“

„Ale kdo mě tedy poučí?“ vykřikl jsem.

A otec odpověděl:

„Podstatu karavany odhalíš, když se karavana octne v nesnází. Nehleď na marný šum hlasů a dávej pozor: když se jí položí do cesty propast, obejde ji, když před ní vyroste skála, vyhne se jí, když je písek moc jemný, zamíří tam, kde je tvrdý, ale vždycky se zase vrátí do původního směru. Když praská v solném údolí sůl pod vahou břemen, pohleď, jak se všichni činí, jak pomáhají zvířatům z bláta a tápavě hledají pevnější vrstvu, ale i tentokrát se zase rychle a v pořádku navrátí v původní směr. Když sklouzne nějaký náklad, lidé se zastaví, posbírají rozbité bedny, naloží je jinak, přitáhnou uzel skřípějícího provazu, aby je lépe upevnili, a zase pokračují stejnou cestou. Někdy se stane, že vůdce zemře. Obklopí ho. Potom ho zahrabou do písku. Začnou se dohadovat. Nakonec dosadí nového vůdce a zase vykročí za stejnou hvězdou. A tak se karavana pohybuje stále tím jedním nutným směrem, kterým je ovládána. Je jako kámen, který se sune po neviditelném svahu.“

Měštští soudci jednou odsoudili jakousi mladou ženu pro nějaký zločin a dali ji přivázat v poušti ke kůlu, aby tu na slunci vysvlékla svou něžnou tělesnou schránku.

„A teď ti ukážu, k čemu směřují lidé,“ řekl otec.

A vzal mě zase na koně.

Zatím co jsme jeli, přes mladou ženu se překlónil den a slunce pilo její teplou krev, sliny i pot z podpaží. I vláhu světla z očí. Když jsme s otcem dojeli na okraj vyhrazené pláně, snášelo se už krátké milosrdenství noci a žena čněla u paty skály bílá a nahá, křehčí než stéblo, které se živilo vláhou a teď je odříznuto od hutných vodních

zásob, hluboce mlčících pod zemí. Lomila rukama jako popínavý stvol, který už praská v ohni, a usedavě volala k Bohu o smilování.

„Poslechni si ji,“ řekl otec. „Odhaluje podstatné...“

Ale já jsem byl dítě a měl jsem strach:

„Možná že trpí,“ řekl jsem, „a možná se i bojí...“

„Bolest a strach jsou nemoci chléva, příslušející pokornému stádu,“ řekl otec. „Ona je přesáhla. Odhaluje pravdu.“

Slyšel jsem ji, jak naříkala. Zajatá v noci bez hranic, přivolávala večerní lampu v domě, světlici, která by jí zase navrátila celistvost, dveře, jež by se za ní pevně zavřely. Vydána všanc vesmíru bez tváře, volala po dítěti, jež člověk před spaním obejmě, po dítěti, které je trestí světa. Vystavená na pusté pláni každému, kdo jde kolem, zpívala o známém, uklidňujícím zvuku manželova kroku večer na prahu. Rozprostřená v nesmírně bez jediného záchytného bodu, prosila, aby jí vrátili hráze, v nichž jediných lze existovat, ten jeden jediný uzlíček vlny, aby ji učesala, miskou, aby ji umyla, dítě, aby je uspala, to jedno jediné a žádné jiné. Zpitá večerní modlitbou spolu s ostatní vsí, dovolávala se svým nářkem věčnosti domova.

Když odsouzené sklesla hlava na rameno, vysadil mě otec zase na koně. A ujížděli jsme pryč.

„Uvidíš, jak budou večer pod stany reptat a vyčítat mi krutost,“ řekl otec. „Já jim však každý pokus o vzpouru tvrdě zarazím. Já člověka kuji.“

Přesto jsem tušil, že je můj otec dobrý.

„Chci, aby milovali živé vody studánek,“ řekl nakonec. „A zelenou hladinu ječmene, slitého nad letní popraskanou zemí. Chci, aby slavili koloběh ročních dob. Aby se živili tichem a pomalým rytmem, jako když dozrává ovoce. Aby dlouho oplakávali a dlouho uctívali mrtvé, protože dědictví přechází z jednoho pokolení na druhé jen zvolna a já nechci, aby svůj med cestou poztráceli. Chci je mít jako větev olivovníku. Jako větve, jež čeká. Teprve pak se v nich projeví mocný a vyrovnaný boží rytmus, přicházející jako vánek do větví stromu. Ten rytmus je vede a navrací od jitra k noci, od léta k zimě, od zrání ke sklizni, od mládí k stáří a od stáří pak zase k novým dětem.“

Neboť tak jako o stromu, ani o člověku se nic nedozvíš, pokud ho rozložíš v jeho trvání a rozdělíš v jeho různosti. Strom není

nejprve semeno, pak stvol, pak pružný kmen a nakonec mrtvé dřevo. Máš-li ho poznat, nesmíš ho dělit. Strom je síla, která se pozvolna snoubí s nebem. A tak je to i s tebou, můj malý človíčku. Bůh ti dal život, dává ti růst, plní tě postupně touhami, smutky, radostmi, bolestmi, hněvem i odpuštěním, a pak tě navrácí v sebe. Ty ale nejsi jednou školák, pak manžel, jednou dítě, pak stařec. Jsi ten, kdo se naplňuje. A dokážeš-li pochopit, žeš větvi, která se houpe, jsouc pevně připoutána k stromu, pak ve svém pohybu okusíš věčnost. A všechno kolem tebe stane se věčným. Věčná bude zpívající studánka, jež napájela tvé předky, věčné bude světlo v očích tvé milé, až se na tebe usměje, věčná bude svěžest nocí. Čas není stroj, v němž se přesypá písek, ale žnec, který váže svůj snop.“

[II]

A TAK JSEM POCHOPIL, že ani utrpení, ani smrt v lůně božím, dokonce ani žal nad mrtvým nejsou z vrcholku nejvyšší věže citadely k politování. Neboť když uctíváme něčí památku, pak ten, kdo odešel, je přítomnější a mocnější než živý. A pochopil jsem lidskou úzkost a zželelo se mi lidí.

A rozhodl jsem se je uzdravit.

Mám soucit jen s tím, kdo se probudí uprostřed velebné noci v domnění, že je pod ochranou božích hvězd, a náhle pocítí, že putuje.

Zakazuji se ptát, neboť vím, že není odpovědi, jež by uhasila žízeň. Kdo se ptá, hledá především propast.

Trestám neklid, který žene zloděje k zločinu, protože dovedu v zlodějích číst a vím, že je nemohu spasit, zbavím-li je bídy. Myslí si, že touží po cizím zlatě, ale mýlí se. Zlato se skvěje jako hvězda. A jejich láska, neznalá sebe samé, jde jenom za tím světlem, a to se nikdy nedá polapit. Jdou od odlesku k odlesku a rabují statky, které k ničemu nejsou, jako kdyby chtěl blázen polapit měsíc a nabíral by černou vodu ze studně, v níž se zrcadlí. Jdou a házejí ten naničovatý nakradený popel do krátkého ohně radovánek. A bledí jako před milostnou schůzkou, strnulí strachem z poplachu vracejí se

opět na svá noční stanoviště a domnívají se, že někde tady je uloženo to, co je snad jednou naplní.

Když takového člověka propustím na svobodu, zůstane věrný své modle a druhý den ho moji zbrojnoši za praskotu větví znovu najdou v cizích zahradách. S bušícím srdcem a naplněného pocitem, že právě tuhle noc se k němu štěstěna skloní.

V první řadě je ovšem zahrnuji láskou, neboť v nich nacházím víc horoucnosti než u počestných kramářů. Jsem však stavitel měst. Rozhodl jsem se položit tady základy citadely. Sevřel jsem do hranic putující karavanu. Byla jen zrnem na loži větru. Vítr unáší semeno cedru jako vůni. Já větru vzdoruji a zasazuji semeno do země, aby se cedry košatily pro slávu boží.

Lásce je třeba předmětu. Jen toho mohu zachránit, kdo miluje, čím je, a koho lze nasytit.

Proto také uzavírám ženu do manželství a cizoložnou manželku dávám kamenovat. Chápu zajisté její žížeň a vím, jak veliká je přítomnost, které se dovolává. Umím v ní číst, když stojí večer, v době otevřené zázrakům, opřená na terase, ze všech stran obklopená širým obzorem a vydaná mukám své něhy jako osamělému katu.

Cítím ji, jak se všecka chvěje, vyvržená sem jako pstruh na písek, a čeká na sytivou plnost mořské vlny, na modrý kabát kavalíra. Obrací se svým voláním do širé noci. Aby je vyslyšel kdokoli, kdo se objeví. Marně však bude střídat jeden kabát za druhým, nikdo se nenajde, kdo by ji naplnil. Jako když volá břeh, aby se na něj rozlily osvěžující vlny moře, a vlna vlnu střídá donekonečna. A jedna za druhou mizí. K čemu by tedy bylo, kdyby zákon dovoloval měnit manžela. Kdo kolem lásky rád jen krouží, ten nikdy nezažije skutečné setkání...

Zachránit mohu jen tu ženu, která je schopná se uskutečnit a uspořádat okolo vnitřního dvora, tak jako narůstá cedr okolo svého zrna a košatí se ve svých mezích. Zachránit mohu jen tu, která nemiluje v první řadě jaro, nýbrž uspořádání určitého květu, v němž je jaro uzavřeno. Která nemiluje v první řadě lásku, nýbrž tu a tu určitou tvář, do níž se láska oblékla.

Pro onu manželku rozptýlenou do večera znám proto buď smrt nebo pouta. Určím jí hranice v podobě ohřívadla a kotlíku a mísy ze zlaté mědi, aby v tom seskupení pozvolna odhalila určitou tvář,

kteřou pozná, která ji bude blízká, určitý úsměv, patřící jen sem. Tak se jí pomalu objeví Bůh. Bude tu křičící dítě, aby je nakojila, vlna pro její prsty, aby ji učesala, bude tu oheň, aby ho rozdýmala. Od toho okamžiku bude spoutaná a připravena sloužit. Neboť jsem ten, kdo kolem vůně buduje schránku, aby se neroztýlila. Jsem zvyk, jenž přináší ovoce. Jsem ten, kdo nutí ženu, aby nabyla tváře a existovala, abych později nepředal Bohu pod jejím jménem jen slabý, větrem rozvátý povzdech, nýbrž určitou horoucnost, určitou něhu, určitou bolest...

Dlouho jsem takto rozjímal, co je to mír. Jeho pramenem není nic jiného než zrozené děti, svezené sklizně, uspořádaný dům. Jeho pramenem je věčnost, kam se navracejí dokonalé věci. Mír plných stodol, spících ovcí, urovnaného prádla, mír dokonalosti, mír toho, co je dobře uděláno a odevzdáno Bohu jako dar.

Poznal jsem totiž, že člověk je zcela podoben citadele. Rozboří zdi, aby dosáhl svobody, ale zbude z něho jen stržená a hvězdám otevřená pevnost. A vyvstane úzkost z nebytí. Nechť vystaví svou pravdu na vůni pražícího se révoví nebo na ovci, kterou je třeba ostříhat. Pravdu je třeba hloubit jako studnu. Rozptýlenému pohledu se ztrácí obraz Boha. A mnohem víc než cizoložná manželka, otevřená příslibům noci, toho ví o Bohu moudrý člověk, který našel svou celistvost a nezná nic než váhu rouna.

Citadelo, vystavím tě v srdci člověka.

Neboť je čas vybírání zrna, ale když bylo jednou vybráno, je také čas radování z rostoucí setby. Je čas tvoření, ale je také čas pro stvořené. Je čas šarlatového blesku, který protrhne nebeské hráze, ale je také čas cisteren, do nichž se protržené vody shromáždí. Je čas dobývání, ale pak přichází čas trvání říší: a já, služebník boží, miluji, co je věčné. Nenávidím to, co se mění. Zacpávám ústa člověku, jenž se v noci zvedá a vrhá do větru svá proroctví jako strom zasažený nebeskou setbou, který se láme a praská a zapálí svým ohněm les. Děsí mne, když se Bůh hýbe. Jen ať zas usedne nehybný na věčnosti! Neboť je čas geneze, ale je také čas, šťastný čas, zvyku!

Je třeba usmiřovat, vzdělávat a zušlechťovat. Jsem ten, kdo spájí rozpukanou zemi a zahlazuje lidem stopy po sopce. Jsem trávník sklenutý přes propast. Jsem sklep, jenž zlatí plody. Jsem pramice,

které Bůh svěřil do péče jednu generaci, a převážím ji z jednoho břehu na druhý. Bůh ji pak zase přijme z mých rukou takovou, jak mi ji svěřil, možná o něco zralejší, moudřejší, zkušenější v cizelování stříbrných konvic, jinak však nezměněnou. Uzavřel jsem svůj lid do své lásky.

Proto držím ruku nad tím, kdo převzal v sedmé generaci křivku lodního kýlu či linku štítu a vede ji dál k dokonalosti. Držím svou ruku nad tím, kdo po mém předku pěvci podědil anonymní báseň a sám ji recituje dál a sám se dál mýlí a tak jí přidává svou šťavu, svůj otisk, svou pečeť. Miluji těhotnou ženu, či ženu, která kojí, miluji stádo, které se množí, miluji návrat ročních dob. Neboť jsem především ten, který bydlí. A tebe, citadelo, můj příbytku, zachráním před záměry písku a kolem dokola tě vyzdobím polnicemi, které budou troubit proti barbarům!

[III]

NEBOŤ JSEM ODHALIL velkou pravdu. Že totiž lidé bydlí a smysl věcí se pro ně mění podle smyslu domu. A že cesta, ječmenné pole i křivka kopce jsou pro člověka jiné podle toho, jestliže vytvářejí či nevytvářejí panství. Neboť všechna ta různorodá hmota se potom rázem sjednotí a dolehne k srdci. A člověk neobývá stejný vesmír, jestliže bydlí anebo nebydlí v království božím. Mýlí se nevěřící, když se nám smějí a domnívají se, že dosáhnou hmatatelných bohatství tam, kde jich není. Neboť když touží mít stádo, pak je to z pýchy. A radosti pýchy už samy rozhodně nejsou hmatatelné.

Podobně ti, kdo se domnívají, že vypočítáváním jednotlivých částí objeví mé království. „Jsou tam ovce a kozy,“ říkají, „a ječmen, příbytky a hory – a co víc?“ Jsou chudí, neboť nic víc nemají. A je jim zima. Jsou jako člověk, který čtvrtí mrtvolu a říká: „Tady se podívejte, co je život: jen směsice kostí a krve, svalů a vnitřností.“ Zatímco životem bylo světlo v očích, a to už nelze vyčíst z jejich popela. Zatímco mým královstvím zdaleka nejsou ovce a pole a příbytky a hory, nýbrž to, co jim vládne a co je spojuje. Nýbrž vlast mé lásky. A když to vědí, jsou šťastní, protože bydlí v mém domě.

A zvyky jsou v plynutí času totéž co domov v prostoru. Je dobré, když nám plynoucí čas nepřináší pocit opotřebování a zmaru, nýbrž naplnění. Je dobré, je-li čas stavbou. Kráčím pak od jedné slavnosti ke druhé, od svátku k svátku, od vinobraní k vinobraní, jako jsem kráčival v dětství od poradního sálu k sálu odpočinku v rozlehlém otcově paláci, kde každý krok měl smysl.

Zákon mnou přikázaný je cosi jako tvar zdí a rozložení nábytku v mém domě. Hlupák mi přišel říci: „Zbav nás svého útlaku a stane se většími.“ Věděl jsem však, že by tím především ztratili vědomí určité tváře, a tím, že by ji přestali milovat, i vědomí sebe samých, a proto jsem se rozhodl obohatit je o tu lásku i proti jejich vůli. Neboť mi navrhovali, aby se jim tam lépe procházelo, strhnout zdi otcova paláce, kde každý krok měl smysl.

Bylo to rozlehlé obydlí s jedním křídlem vyhrazeným pro ženy a skrytou zahradou, kde zpíval vodotrysk. (A takto přikazuji vybudovat srdce každému domu, aby tam bylo možné něčemu se přiblížovat a něčemu vzdalovat. Aby tam bylo možné vcházet i vycházet. Protože jinak by člověk nebyl nikde. A jestliže člověk není, rozhodně to neznamená, že je svobodný.) Také tam byly stodoly a chlévy. Stalo se někdy, že stodoly byly prázdné a chlévy bez dobytka. Otec však zakazoval, aby se jedněch použilo místo druhých. „Stodola,“ říkal, „je především stodola, a jestliže přestaneš vědět, kde jsi, pak už nebydlíš v domě. Nezáleží na tom,“ říkal také, „je-li užitek větší nebo menší. Člověk není dobytek na výkrm a láska pro něj znamená víc než užitek. Nemůžeš milovat dům, který je bez tváře a kde kroky nemají smysl.“

Byl tam sál vyhrazený jen pro velká poselstva a jeho dveře se otvíraly pouze v den, kdy na obzoru vyvstal písečný prach zvířený jezdci a v dálce se objevily rudé praporce rozvlněné větrem jako moře. Pro drobná, bezvýznamná knížata zůstával zavřený. A byl tam jiný sál určený soudu a jiný pro mrtvé. A jeden pokoj byl prázdný a nikdo nikdy neodhalil, k čemu je – a možná k ničemu, jen k tomu, aby upozornil, že existuje tajemství a že nikdy nelze všechno proniknout.

Po chodbách běhali otroci s břemeny a odhrnovali těžké závěsy, které jim klouzaly po ramenou. Stoupali do schodů, otvírali dveře a po jiných schodech kráčeli zase dolů, a podle toho, jak se přiblížili anebo vzdálili ústřednímu vodotrysku, hleděli se chovat více či

méně tiše, až potom na hranicích ženského království znejistěli jako stíny, neboť by je stálo život, omylem tam vstoupit. A ženy samotné: mírné, drzé či plaché, podle toho, jaké místo v domě zaujímaly.

Slyším, jak hlupák říká: „Kolik promarněného místa, kolik nevyužitého bohatství, kolik pohodlí, ztraceného z nedbalosti! Ty zbytečné zdi je třeba zbourat a zrušit ty strmé schody, po kterých se tak špatně chodí. Pak bude člověk volný.“ A já mu odpovím: „Potom se lidé promění v dobytek na trhu a ze strachu, aby se nenudili, začnou si vymýšlet stupidní hry, jež budou zase podléhat pravidlům, ale ta pravidla budou postrádat velikost. Protože palác může být půdou poezie. Jakou však napsat báseň nad nicotnou hrou v kostky? Ještě dlouho by možná žili ze stínu těch zdí, jejichž nostalgickou připomínku by jim přinášely básně, pak by však zmizel i stín a přestali by básním rozumět.“ A v čem by potom našli potěšení?

Podobně by byl člověk ztracen v týdnu, který by neměl dny, anebo v roce, který by neměl svátky, který by neměl tvář. A podobně i člověk bez řádu, který by žárlil na svého souseda, kdyby ho soused v něčem převyšoval, a hleděl by ho strhnout na svou úroveň. Kdyby lidé vytvořili takový nehybný močál, jakou radost by potom měli?

Snažím se znovu vytvořit silová pole. Buduji v horách přehrady, abych zadržel vody. Jsem nespravedlivý, neboť se stavím na odpor přirozeným sklonům. Nastoluji znovu řád tam, kam se lidé nakupili jako vody, vody, které se rozlily v močál. Spínám oblouky klenby. Na dnešním bezpráví buduji zítřejší spravedlnost. Znovu vytyčuji směry tam, kde se každý uvelebil na místě a nazývá to zahnívání štěstím. Pohrdám hnijícími vodami takové spravedlnosti a přináším svobodu pro člověka, zrozeného z krásné nespravedlnosti. Takto zušlechťuji říši.

Neboť dobře vím, jak uvažují. Obdivovali člověka, tak jak ho zformoval otec. „Kdo by si dovolil utlačovat takovou dokonalost?“ řekli si. A ve jménu člověka takovým útlakem zformovaného zrušili útlak. Pokud trval ještě v srdci, působil dál. Potom se na něj pozvolna zapomnělo. A ten, kdo měl být zachráněn, zemřel.

Nenávidím proto ironii, neboť není z člověka, nýbrž z darmochleba. Darmochleb říká: „Jinde vypadají vaše zvyky jinak. Proč je tedy nezměnit?“ Tak jako by řekl: „Kdo vás nutí ukládat sklizeň do stodoly a stádo zahánět do chléva?“ Ale je to on sám, kdo se dal oklamat slovy, neboť neví nic o tom, co slova nemohou zachytit. Neví, že lidé bydlí v domě.

A jeho oběti začnou dům bourat, protože už ho nepoznávají. Tak lidé promrhají to nejvzácnější, co mají: smysl věcí. A připadají si báječní, když o svátcích nedodržují zvyky, když zrazují své tradice a slaví nepřítelé. Jistěže při té svatokrádeži v nitru přece jen cosi pociťují. Pokud je to ještě svatokrádež. Pokud je to ještě vzpoura proti čemusi, co na ně vyvíjí určitý tlak. A žijí z toho, že jejich nepřítel ještě dýchá. Stín zákonů jim dosud vadí natolik, aby měli pocit, že jsou proti zákonům. Brzy však zmizí i stín. A oni už potom nepocítí vůbec nic, protože zapomněli i na to, jak chutná vítězství. A zívají. Proměnili palác v tržiště, ale když vyprchala radost z toho, že tady mohou hulvátsky dupat, nevědí náhle, co na tom tržišti dělají. A začnou neurčitě snít o stavbě domu s tisíci dveřmi, se závěsy, jež kloužou po ramenech, s lenivými předpokoji. A dokonce sní o tajné místnosti, která by vtiskla tajemství celému obydlí. A nevědomky, protože už na něj zapomněli, oplakávají otcův palác, kde měl každý krok smysl.

A protože jsem tohle pochopil, nehodlám připustit, aby se věci takto drolily, a neposlouchám ty, kdo mi vykládají o přirozených sklonech. Vím příliš dobře, že přirozeným sklonem se ledovec rozlévá v močál, horské výčnělky ztrácejí ostrost a říční proud se v ústí do moře rozbíjí v tisíc protichůdných vln. Vím příliš dobře, že moc se přirozeným sklonem rozpadá a jeden člověk se stává rovným druhému. Já však vládnu, a tedy volím. Neboť vím, že i cedr vítězí nad působením času, který by ho měl rozložit v prach, a v odporu k síle, která ho táhne dolů, buduje z roku na rok pyšný chrám svého listí. Jsem život a přináším řád. Buduji ledovce navzdory úmyslům bažin. Co mi záleží na tom, kvákají-li žáby o bezpráví. Vyzbrojuji člověka, aby opět existoval.

Nestarám se proto o hloupého žvanila, který vyčítá palmě, že není cedrem, a cedru, že není palmou: směšuje smysl knih a míří k chaosu. Vím, že má žvanil ve svém nesmyslném vědění pravdu, protože palma i cedr by skutečně splynuly v jedno a rozpadly se

v prach, kdyby nebylo života. Ale život se staví na odpor zmatku i přirozeným sklonům. A z prachu pozvedá cedr.

Pravdou mých příkazů je člověk, který se z nich zrodí. Nehledá smysl zvyků, zákonů a jazyka své říše v nich samých. Když člověk klade kámen ke kameni, vytváří tím ticho. A to se z kamenů vyčist nedalo. Vím, že lásku oživují právě břemena a pouta. Vím, že člověk, který rozčtvrtí mrtvolu a zváží kosti a vnitřnosti, nemůže nic poznat. Neboť kosti a vnitřnosti samy o sobě nejsou k ničemu, stejně jako inkoust a hmota knihy. Cenu má pouze moudrost, která je v knize uložená, není však téže podstaty s knihou. A přit se nemíním, neboť tu není nic, co by se dalo dokázat. Jazyku mého lidu, chci tě zachránit před hnilobou. Vzpomínám, jak jednou navštívil otce nevěrec:

„Přikazuješ, aby ve tvé zemi používali k modlení růženec o třinácti zrnkách. Proč zrovna třináct? Když ten počet změníš, se spásou člověka to přece nemá co dělat?“

A dokazoval rafinovanými důvody, proč by se lidé měli modlit s růžencem o dvanácti zrnkách. Byl jsem dítě, řečnická obratnost na mne působila a snesené argumenty se mi zdály tak skvělé, že jsem hleděl na otce s pochybností, dokáže-li pádně odpovědět.

„Řekni mi,“ pokračoval ten člověk, „v čem může mít růženec o třinácti zrnkách větší váhu...“

„Růženec o třinácti zrnkách,“ odpověděl otec, „má váhu všech hlav, které jsem dal v jeho jménu stít...“

A Bůh nevěrce osvítil a on uvěřil.

[IV]

PŘÍBYTKU ČLOVĚKA, jak by bylo možné založit tě na rozumové úvaze? Kdo by tě mohl vybudovat cestou logiky? Existuješ i neexistuješ. Jsi i nejsi. Jsi složen z různorodých látek, ale kdo tě chce poznat, musí tě objevit. Jako kdyby chtěl člověk poznat svůj dům, a proto by ho zbouřal. Zbude mu hromada kamení, cihel a tašek, ale ten chládek, ticho a soukromí, které v nich nacházel, už nenajde a nebude vědět, co si s tou hromadou cihel a kamení a tašek počít, neboť tu bude chybět objevitelský duch, který jim vládl, srdce a duše stavitele. Neboť kamení chybí srdce a duše člověka.